

կից առաջ գայ գիշերն ու ցորեկը : Այս իրաւացնէ աստղաբաշխութիւնը մեզի կը սորվեցնէ որ երկիրս իբր թէ առանցքի վրայ անցուցած ըլլար, 24 ժամու մէջ ինքն իր վրայ կը դառնայ : Այսինչպէս քիչ մը վերը կ'ըսէինք, արեւն ու աստղները մեզի կ'երևան թէ արեւելքէն կ'ելլեն, արեւմտեան կողմը կը մըսնեն . բայց ասիկայ աչքի սխալ մըն է, որուն պատճառը՝ երկրիս հակառակ կողմէն (այսինքն արեւմուտքէն յարեւել) ըրած շարժմունքն է :

Արկրիս դառնալուն վրայ այսչափ խօսելէն ետեւ՝ հիմակու հիմա այս ալ համառօտ մը զուրյենք որ թէպէտ խիստ հին ատեն ալ ճանչցուած էր երկրիս արեւուն վրայ դառնալը ու առանձինն զոյն վարդապետեցին Արիստարքոս Սամոսեցին (Արիստոսէ 280 տարի առաջ), Ալէանթ Ասոսեցի (Արիստոսէ 260 տարի առաջ) և ուրիշ փիլիսոփաներ, բայց աւելի հասարակաց վարդապետութիւնը ռամկին մինչև հիմա կարծածին համեմատ կը դընէր որ երկիրս անշարժ կեցած է, ու արեւն է որ իրեն չորս կողմը կը դառնայ : Այս անտեղի կարծիքս տեւեց մինչև ՚ի Կոպեռնիկոս (ծն. 1473 մեռ. 1543) . ասկէ կրնայ իմացուիլ թէ ինչ խեղճ պակասաւոր էր նախնեաց աստղաբաշխութիւնը : Կոպեռնիկոս շատ մտածելով, գտաւ հիմակուան մոլորակային դրութիւնը, որ իր անուամբը Կոպեռնիկեան դրութիւն կ'անուանուի : Բայց երբ ժամանակին տը գիտութիւնը իբրև սուրբ Վրոց գէմամպարիշտ մոլորութիւն մը դատապարտեց Կոպեռնիկեայ այս ճշմարիտ վարդապետութիւնը, ելաւ փորձառական փիլիսոփայութեան ստեղծողը, Վալիլէոս, (1564-1642) նոր ախոյեան մը, որ կրած վտերովն ու հալածանքներովը ցուցուց թէ ինչպէս ճշմարտութեան պաշտպանութիւնը մեծ է ու ամէն բան կ'աժէ : Հիմա այնչափ յայտնի ու լուսաւոր վարդապետութիւն մըն է երկրիս արեւուն վրայ դառնալը, որ հակառակը վարդապետողները (թէ որ կան

ալ նէ) և ոչ իսկ արժանի սեպուելու են այն դատապարտութեան, զոր, թէ պէտեւ յանիրաւի, բայց խաւար դարերուն մէջ ճշմարիտ գիտունները կրեցին :

ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Շերաս որդիև նոր ցեղ մը :

Վալիֆոռնիայի բնական հարստութիւնները օրէ օր կարգէ դուրս աճելու վրայ են կ'ըսէ Գիպոն-Թիւն հասարակաց ըսուած օրագիրը : Այս տէրութիւնը, որ զաջնակցուէ մէջ ամենէն նորն է, հանքային ինչպէս նաև բուսական բերքերուն կողմանէ ամենէն աւելի հարուստն է : Սօտերս երկրին կենդանեաց կարգին մէջ ալ նոր ցեղ որդ մըն ալ ճանչցուեցաւ, որ ամենուն հետաքրքրական նիւթ մը եղած է . և անշուշտ, ինչպէս որ կը յուսացուի, իր մեծ օգտակարութիւնը ատենօք ամենուն պիտի յայտնուի : Ասիկայ շերասի որդ մըն է, որ ինչպէս կը կարծուի, Վալիֆոռնիայի մէջ գտաւ Պ. Պէքր անունով բժիշկ մը : Այս որդը կ'ապրի և կը տարածուի թփի մը վրայ որ ան երկրին մէջ սաստիկ առատութեամբ կը բուսնի, բայց աւելի առատ կը գտնուի Ս. Ֆրանչիսկոյի մօտերը : Արդին երկայնութիւնը երկու իրեք (անգղիական) բթաչափ է, բոլորտիքը գրեթէ մէկ բթաչափ : Այս շերասին խողակներն ալ նոյն համեմատութեմբ հրաշալի բաներ են, և ոմանք այնչափ մեծ են որ պզտի հաւու հակը թի չափ կան : Այնթեռնիկը սաքոնիա ըսուած կարգին կը վերաբերի, և որ ծառին վրայ որ գտնուեցաւ անոր անունովը կը կոչեն Սաքոնիա կէանթեան . և սակայն Վալիֆոռնեան շերասը նաև շատ տեսակ ծառերու վրայ ալ կրնայ անանիլ, որ աս ալ մեծ դիտելու բան է :

1. La Science pour tous. N. 17.

